

S. Hartman 641.
1919.

6.

DISSERTATIO ACADEMICA
DE
TRIBUS GRADIBUS PERSVASIONIS
(DES FÜRWAHRHALTENS):
CREDERE: OPINARI: SCIRE.

QUAM
CONS. AMPL. FAC. PHILOS. REG. AC. ABOËNS.

Publico proponit examini

Mag. GABR. ISR. HARTMAN,
Bibliothecarius ad Reg. Acad. Aboëns.

RESPONDENTE

GUSTAVO FREDERICO FROSTERO,
Ostrobothniensi.

In Aud. Physico die XIII Apr. MDCCCVIII.
H, a, m, c.

ABOÆ, Typis FRENCKELLIANIS.

Vera illa dicitur Cognitio, quæ sic rei cognitæ respon-
det, ut omnia, quæ cognitio de re exhibeat, in re
ipsa sint & contineantur. Veritas enim in hac, Cognitio-
nis cum re cognita sive cognoscenda, convenientia, con-
sistit (*). — Cognitio est intra limites mentis; Res, quas
A nobis

*) Hac ratione Philosophi nostri temporis definiunt illam Veritatem, quam appellant *materiale* sive *objectivam*, ut distinguatur a veritate *formali* sive *logica*, quæ in convenientia cogitatorum cum legibus logicis consistere debet. Olim Definitio Veritatis logicæ fuit eadem ac hodie veritatis illius materialis; ut apud WOLFIVM: "Est itaque veritas, inquit, consensus iudicii nostri cum objecto, seu re representata. Dicitur autem hæc veritas logica, cum in Logica hic sit vocis significatus". (Vide *Ejusd. Logicæ* §. 505.) — Temere enim arbitrati sunt, Veritatem materiale in hac formali contineri, & cognitionem formaliter veram, semper quoque esse veram materialiter: quasi non essent multa revera falsa, quamquam methodo logica demonstrata. Veritas illa objectiva non est nisi una semper & eadem; Systemata vero a Philosophis excogitata, multa & diversa fuere: itaque eorum pleraque falsa, quoad de materia agatur, quamquam ad normam artis logicæ omnia fere diligenter effecta essent. Quam, inter Veritatem materiale & formalem, differentiam probe teneat Lector: & est observandum, Veritatem, nullo epitheto adjecto, apud nos, ut & inter homines vulgo, semper significare materiale illam, quæ sola est veritas vera.

nobis repræsentet cognitio, extra Mentem, vel saltem extra cognitionem istarum rerum, sunt: quare etiam cognitio rei aut consentire cum re, aut ab re dissentire potest. Si convenit, vera: sin minus, falsa dicitur cognitio. Omne vero omnis cognitionis pretium in veritate ejus positum esse, quis non videt? Nam si res in se non sunt tales, quales in cognitione nostra nobis exhibentur; decipimur specie falsa, & sicut in mari alto & immenso errantes, terram patriam, quam in nebulis obvenientibus conspiciere interdum credamus, frustra nos petivisse, nebulis rursus evanescentibus, anxii animadvertimus, sic etiam errorem nostrum, saltem in gravioribus rebus, tandem infelices agnoscemus.

Qua in re tamen probe est observandum, Veritatem non postulare, ut habeat cognitio rei cujusdam omnia ea, quæ in re ipsa sint; sed ut res in se habeat ea, quæ cognitio de ista re exhibeat. Nam multa in re esse possunt, quæ non cognoscimus, nec forte a nobis cognosci possunt, & tamen cognitio nostra vera est, si res ea habet, quæ esse in re, rei istius cognitio nobis repræsentat. Consentus enim Cognitionis cum re cognoscenda, non Rei cum cognitione, efficit Veritatem illam, de qua agimus. Hinc sequitur, cognitionem tenuem & paucissimis constantem, veram esse posse, cum e contrario cognitio cujusdam ampla & diffusa omni fere veritate carere possit.

Sed cum Veritas in ejusmodi convenientia versatur, potest etiam inesse in cognitione, quamvis ipsam mens non agnoscat. Cognitio nempe non est vera, quatenus nos illam pro vera habeamus, sed quatenus in se vera sit. E contrario sæpissime quoque arbitramur, cognitionem nostram esse veram, quamquam in se sit falsa. Cum autem id, quod de veritate cognitionis habeat mens, Persvasio (*das Fûrwahrhalten*) appelletur; perspicuum quo-

quoque & manifestum est, veritatem non a persuasionem, nec persuasionem nostram a veritate pendere, etsi illa semper veritatem cognitionis spectet.

Aliud igitur omnino est, veram habere cognitionem, & aliud, cognitionem pro vera habere: utrumque enim, sine altero, locum in mente nostra invenire potest. Et cum veritate frui non possumus, nisi sub ea conditione, ut verum pro vero, et fallum pro falso habeamus; maxime nos operam dare oportet, ut verum a falso recte discernamus.

Quod vero, ut fieri possit, necesse est, sit aliquid, quod efficiat, ut ejus ope veritas, in cognitione aut cognitionis parte quadam, agnoscat. In vera cognitione igitur, adesse debet nota quædam seu character, quo præsentem & absentem, veritatem & falsitatem dignoscere queat veri cupidus: cujusmodi nota sive character, *Criterium veritatis* appellatur. Quod, cum tot & tam variæ sunt res cognitæ & cognoscendæ, non simplex tantum & unum in quocunque casu esse potest, sed diversum, pro diversitate rerum occurrentium, & viarum, quibus ad cognitionem rei pervenimus. Attamen in formam regulæ generalis redigere possumus ea, ex quibus, in casu quocunque dato, criterium illud petendum sit, & ad quæ animadvertendum, si veritatem iusta pendere lance velimus. Nam ut Regula sive Norma generalis, qua omne verum in Conclusionibus judicetur, hæc fere sit: ut scilicet non sit plus aut aliud in conclusione, quam in præmissis sit determinatum; aut si mavis hæc: Quatenus duo (Subjectum & Prædicatum conclusionis) in uno tertio (Termino medio Syllogismi) consentiunt, eatenus etiam illa inter se consentiunt (eatenus Prædicatum competit Subjecto in conclusione); aut denique hoc modo: Quatenus Terminus major (Prædicatum conclusionis) continet Terminum

A 2

medium,

medium, & quatenus hoc ipsum Termini medii continet Terminum minorem (Subjectum conclusionis), eatenus etiam continet Terminum major Terminum minorem (h. e. eatenus Prædicatum competit Subjecto in conclusione): ita etiam summo jure universaliter dici potest, Ea solummodo Rei cuidam certe competere, quæ ex ipsa illa re desumpta sunt, aut desumi posse distincte videmus (*). Nam si de re quadam id statuitur, quod in re ista non reperitur, certe eidem non est confidendum: nec ab una re ad alteram valet conclusio, nisi hæc in illa ita est contenta & determinata, ut totum earum nexum perspiciat mens nostra.

Mirum igitur omnino est, quod Philosophi Notas veritatis objectivæ in subjectivas & objectivas diviserunt: quarum notarum hæc ex rebus cognoscendis (ex objectis) colligantur; illæ vero ex proprio (subjectivo) profluunt fonte. Hoc enim, ut mihi quidem videtur, temere & frustra fecere. Nam si quid pretii est in meo iudicio, nullæ omnino sunt causæ subjectivæ, quas ob causas cognitionem pro vera habere possimus, si alias earum causarum conscii simus: quod quisque, attentiori animo ea, quæ afferre conabor, considerans, facile mihi concedet, nisi omnia me fallunt.

Tres

*) Apud Wolfium criterium veritatis logicæ est *determinabilitas prædicati per notionem subjecti*: [vid. Log. §. 524]. Sic etiam criterium veritatis objectivæ dici potest esse *Determinabilitatem prædicatorum, quæ Objecto cuidam competant, per ipsam ejusdem Objecti distinctam perceptionem.*

Tres sunt omnino Gradus Persvasionis (*des Fürwahrhaltens*): credere (*Glauben*), opinari (*Meinen* i. *Vermutben*), scire (*Wissen* *).

Scimus rem, cum illam ita perceptam & perspectam habemus, ut omnia, quæ de ista re cognoscamus, in ipsa re conspexerimus & repperimus, aut conspiciamus & reperiamus, atque ejus distincte conscii simus. — Sic scio me nunc scribere de gradibus Persvasionis. Sic scio me scripsisse de natura cognitionis humanæ. Sic scio triangulum habere tres angulos & tria latera. Sic scio Moscelem habere angulos ad basin æquales, quia attendens animum ad ejusmodi triangulum, in ipso determinatum reperio, hos angulos non posse non esse æquales. Sic scio Solem hodie non adhuc ortum esse, cum, mox e tenebris noctis egressus, & totum cæli spatium contemplans, solem non esse supra Horizontem video. Sic scio etiam lapidem, quem manu teneo suspensum, lapsurum esse ad terram, si eum e manu dimittam, quia gravitatem ejus percipio, & video nullum adesse impedimentum, quin ad terram usque ruat; & sic in cæteris,

Opinor autem rem sese ita aut aliter habere, cum non cuncta, quæ ad illud efficiendum necessaria sint, perspecta, aut mente percepta habeam, sed certas tantum partes, sive notas, quæ rem probabilem, non certam, reddere valeant. — Mecum scilicet in animo volvens ea, quæ de re quadam scio, & perspiciens ea non sufficere ad efficiendum illud, de quo quæstio orta sit, quia adhuc

*) Sit venia his vocibus germanicis, quas adponere volui, illustrationis causa; quia de hoc argumento novissimis temporibus differentes Philosophi, lingua Germaniæ maxime sunt usi.

huc quædam partes nexus aut rei, incognitæ mihi restent, Opinor, non scio, rem illam sese ita habere, ut causæ cognitæ indicare videantur. — Sic opinor fratrem meum cras ad me venturum, quia id mihi pollicitus sit, & fidem ejus cognitam habeam, nec sit mihi notum aliquid adesse, quod eum a proposito avertat: tamen id non scio, quoniam nihilominus fieri potest, ut ille crastina luce, morbo laborans, ad me adire nequeat; & sic porro. Sic opinor, liberos meos fore bonos & pios, cum sciam me omne studium & laborem in eo collocaturum, ut eos tales efficiam; de hac re tamen certus esse non possum, quia omnia, quæ accidere poterint, non perspicio, sed contra scio multa esse, quæ, in hac magna rerum varietate & vicissitudine, hoc bonum consilium prorsus in nihilum redigere queant. Sic opinor, reveniens ruri, librum quendam in armario meo adhuc esse, quia scio me abeuntem, istum ibi reliquisse, & clavem conclavis & armarii mecum portare; attamen id non scio, quia rem ipsam cunctam non perspicio, & scio, exempli gratia, furem quendam, per fenestram aut januam vi percussam, potuisse conclave introire, & librum mihi absentem auferre: & sic opinor tantum omnia ea, quarum causas considerans, eas a me non plane perspectas esse mihi sim conscius.

Credere vero dicor, cum rem pro vera habeo, & tamen causas, cur vera sit illa res, non considero, nec earum conscius sum. Ut omnes causas veri perspicuus, scio; ita nullas utique causas animadvertens, credo: & si id, quo credimus hoc vel illud esse, Fides appellatur, Fides certe caret omni fundamento rationali. Hinc sequitur; ut et ille, qui sciat, & ille, qui solummodo credat, æque prorsus certi sint de veritate ejus, quod pro vero habeant: ille nempe, quia rem ipsam distincte cognoscit, atque sic de natura ejus & ratione certus esse possit

possit: hic vero, quia causas haudquaquam spectet, & propterea de veritate Judicii sui nulla ratione dubitare intelligat. Nam, quod inter omnes constat, nemo simul credere & dubitare, nec scire et dubitare potest: & minima quæcunque dubii particula satis est ad eruendam & fidem, & scientiam: & ad efficiendum, ut in opinionem permutetur fiducia. Eo igitur ipso momento, quo aliquis animum vel tantulum ad sese verterit, ut sibi conscius fiat, se non perfecte & distincte perspicere causas & fundamenta, quibus veritas eorum, quæ vera esse crediderit, nitatur & sustineatur, fides illa omnis, uno quasi ictu letifero percussa, corruat & evanescat necesse est: & mens, ad altiorem culturæ gradum tendens, inter dubia & opiniones, quæ semper simul, quamquam dissimili auctoritate, in mente sunt, ad cognitionem certis fundamentis innixam, sive Scientiam sibi comparandam, progreditur.

Philosophos hujus ætatis longe aliud de hac re docuisse, non latet. Evolvat e. gr. Lector benevolus in *Encyclopædisches Wörterbuch der kritischen Philosophie, von MELLIN, Articulum Fürwahrhalten*: ubi legat sequentia: "*Die subjective Gültigkeit des Urtheils, in Beziehung auf die Ueberzeugung, welche zugleich objectiv gilt. Das Fürwahrhalten ist eine Begebenheit in unserm Verstande, die auf objectiven Gründen beruhen mag, aber auch subjective Ursachen im Gemütbe dessen, der da urtheilt, erfordert. Es hat drei Stufen: a) das Meinen; ein Fürwahrhalten, von dem ich mir bewusst bin, das es sowohl subjectiv als objectiv unzureichend ist; b) das Glauben; ein Fürwahrhalten, von dem ich mir bewusst bin, das es subjectiv zureichend, aber für objectiv unzureichend gehalten wird; c) das Wissen;*

sen; ein Fürwahrhalten, von dem ich mir bewusst bin, das es sowohl subjectiv als objectiv zureichend ist &c. — Aut si propius ei adlunt Uplysningar öfver Herr Professor KANTS Kritik af rena Förnuftet, utgifne af JOH. SCHULTZ (Öfvers. Lund 1799); videat pag. 181, ubi legantur hæc: Allt Fakande [Fürwahrhalten] har tre grader: mena, tro eller veta. Mena är ett Fakande, hvartill såväl de subjektiva, som de objektiva grunderna äro otillräckliga. Tro är ett Fakande, hvartill väl de objektiva grunderna äro otillräckliga, men likväl de subjektiva tillräckliga. Veta kallas ändteligen ett Fakande, hvartill så väl de objektiva som subjektiva grunderna äro tillräckliga. Et paulo post: Blott i praktiskt affeende kan det theoretiska otillräckliga Fakandet kallas tro, nämligen när man håller något för sant, för vissa affigter skull. Et ulterius infra, pag. 183, postquam Auctor, ad mentem Cel. Kantii, demonstraverat, nulla omnino existere fundamenta speculativa sive theoretica, quibus possimus superstruere Doctrinam de Deo, ejusque Existentia & natura, &c. hæc adposita inveniuntur: Alltså måste jag nödvändigt tro en Gud och ett tillkommande lif, och jag är säker att ingen kan göra mig vankelmodig i denna tro. Ty eljest vore mina moraliska grundsatser aldeles om intet. Men dessa kan jag icke göra till intet, utan att blifva i mina egna ögon föraktlig &c. Ergo (ut conclusionis vis clarius eluceat!): quia Ego nolo esse mihi contemnendus, existit Deus: idque credo, quamquam scio me id non posse unquam scire, nec ex fixis & certis cognoscere! — — — Et, ne ex longinquo res petatur, in Lärabok i Logiken af KIHSEWETTER. (Öfvers. Åbo 1806 pag. 102) occurrunt, præter cætera, hæc: Tro, utan alla förnuftiga grunder är en bondtro, en blind tro. De subjektiva grunder, hvaraf försant hållandet bestämmes, äro affigter, systemål, intresse, känslor, m. m.

Quæ

Quæ omnia allata, in theses igitur sequentes sese facile resolvunt.

a) Pervasio, qua aliquid pro vero habemus, tres habet gradus: quorum primus & infimus est *opinari*: alter & medius, *credere*: tertius & supremus, *scire*.

b) Et in opinando, & credendo, & sciendo, causarum, ob quas aliquid pro vero habemus, aut sint objectivæ aut subjectivæ, nobis conscii sumus.

c) Causæ subjectivæ, quibus Fides nitatur, sunt ejusmodi, ut consilium, propositum, utilitas, sensus, &c.

d) Credere possumus aut ex causis rationalibus, cum fides philosophica est; aut ex causis non rationalibus, cum cæca fides appellatur.

e) Credere possumus, quamquam nobis conscii sumus, causas Fidei esse mere subjectivas, & nos de re ipsa, utrum sit, an minus, nihil omnino scire posse: & sic porro.

Contra quas positiones ego sequentia afferam, quæ Lector benigno inspiciat oculo.

a) Negare utique audeo, nos in credendo, si etiam ex causis istiusmodi subjectivis pendeat Fides nostra, harum causarum nobis conscios esse. Nam quis est, qui non concedat mihi, neminem, cui sana mens sit, credere posse, id, quod optet, & quod ei sit opus, fieri, eam tantum ob causam, quod id optet aut eo opus habeat, cum tamen sibi conscius sit, se nihil de eadem re cognitum habere? Num ille esset sanus, qui in medio silvæ vastæ & incultæ

B

incultæ

incultæ jacens, & esuriens sensit sibi opus esse cibo, crederet se ibi cibum optatum adepturum, cum simul sciat se nullo alio fundamento fidem suam superimponere, quam suo desiderio? Num ille sanus dicendus, qui, in scapha parva navigans per mare ingens, credat se, tempestate exorta, portum securum attingere, sciens nempe nullam aliam ejus fidei adesse causam, quam quod alias de vita sua esset desperandum? — — Præterea, cum ad causas fidei animum adverto, earumque firmitatem considero, si veram rei naturam & relationes, aut causas sufficientes perspicio, manet persuasio mea firma & inconcussa, quia *scio* rem se ita habere; sed si intelligo me rem non scire, nec ad certam ejus notitiam posse pervenire, dubia ingrediuntur mentem, quorum vel minima scintilla omnem fidem funditus evertere valet: nam is, qui dubitat, certe non credit. Supputantes enim causas & criteria veri, aut illa firma videmus, & tunc rem scimus; aut minus firma invenimus, & tunc non credimus, sed ex firmioribus opinamur. Nam cogitans, utrum sit aut fiat aliquid optatum, an non, causas cur sit & non sit, cur fieret & non fieret apud animum perpendo & attente considero: quo efficitur, ut id, quod mihi videtur firmiores habere causas, esse aut fieri opiner; utrum id optem an detester, nihil ad rem facit.

Probe est autem observandum, me nequaquam negare, homines multa, causis subjectivis impellentibus, credere: sed tantum nego, illos harum causarum, ut causarum fidei, sibi conscios esse. Nam motus animi, ut cupiditas, ut timor, ut amicitia, &c. animum avertere possunt a rebus atque causis veris considerandis, ad res & causas mere imaginarias & levissimas: ubi animus, causarum verarum non conscius, credit hoc vel illud optato esse aut fieri, ut jam dudum a multis notatum est; sed

sed hoc longe aliud. Nam in ejusmodi casu, ut in omnibus & semper, credimus, non scilicet ob causas subjectivas, quæ animo perceptæ fidem facere valeant; sed ob id solummodo, quod causarum conscii non sumus, nec de earum pretio & vi cogitamus.

Nec negem homines posse vera credere. Multa enim sunt vera, quæ sola fide amplectuntur homines: ut faciunt vulgo in rebus religionem spectantibus. Hic vero non agitur de veritate fidei, sed de conscientia causarum, quibus fides innitatur. Nullus nimirum sanus infitias ire potest, vulgus causarum, cur hoc vel illud, quamquam etiam verissimum, credat, sibi non esse conscium: nec illud cum de causis quærere cœperit, in dubia & opiniones a fide firma abire. Aut si concedatur causam adesse, illa certe non est subjectiva, sed foris desumpta, ut ex auctoritate docentis. Quare etiam Pythagoreorum *ἀντες ἐφα* (ipse dixit) in proverbium abiit (*). Quare etiam

b) *Causas sive argumenta subjectiva fidem alicui facere posse, nego* Nam nemo sanus tam insanus esse potest, ut id, quod sciat esse incertum, pro certo habeat, nec ab una re ad alteram longe diversam, si illas esse diversas videat, conclusionem valere sinat. — — Deum esse aut scio, aut opinor, aut credo: sed semper ex causis objectivis. Scio Deum esse, cum in natura rerum causas reperio, quæ efficere valent, ut existentiam Numinis summi distincte & certe percipiam. Opinor vero Deum esse, cum considerans argumenta, quibus doctrina de Deo nititur, video pleraque eorum quidem indicare Deum esse, attamen

*) Cel. WOLFFI eadem fere fuit sententia (vid. Log. §. 611). *Credere dicimur, inquit, illam propositionem, cui assensum præbemus, propter auctoritatem dicentis.*

attamen me rem non ita clare perspicere, ut omnis formido oppositi necessario absit. Credo tandem Deum esse, cum id pro vero habeo, quia de causis, cur dicta paterna vera sint, mihi nullum oboritur dubium; aut quia argumenta, quæ, ex contemplatione rerum naturæ, hauserim, ad rem probandam sufficientia mihi videntur. - - - Nempe in quolibet persuasionis gradu argumenta ex objectis collecta adsunt, aut omnino nulla. Ex meris Subjectivis nulla Fides gignitur. - - - Unde autem sequitur

c) *Omnem Persuasionem esse eatenus Fidem cæcam, quatenus credit, & rationalem tantum quatenus a scientia pendeat & argumentis objectivis suffulciatur.* Omnes enim causæ persuasionis rationales sunt objectivæ, ut jam est monitum; & ex causis rationalibus non *credimus*, sed aut *opinamur*, si illas esse ad rem probandam insufficientes intelligitur, aut *scimus*, si sufficientes, i. e. plane perspectæ sunt. Si vero contigerit, eas revera non esse sufficientes, quamquam eas pro sufficientibus habeamus, tum partim scimus, partim credimus; scimus enim causas illas cognitatas; & credimus rem, quatenus causarum insufficientiæ non sumus nobis conscii. — Quamobrem etiam

d) Contendere audeo, *Credere esse infimum Fidei gradum: Opinari vero medium: & Scire supremum.*

Tota igitur de gradibus Persuasionis doctrina, quæ, in scriptis Philosophorum criticorum, tam frequens occurrit, tantique est momenti, ut vix ulla pars majoris, fundamento stabili & fixo vacat: & si alias firmioribus nitantur mea dicta, utique est rejicienda. Judicet vero oculatior quid de illis habendum. Mihi quidem id, quod exponere mihi in animo fuit, tam verum & perspectum videtur, ut non possim, quin existimem me id scire, non credere; sed omnino certum est, me id non opinari, quoniam nullum circa hanc materiam dubium mihi adhuc in mente hæret.